

RAD NA PREDSTAVI „SMRT ILI O ŽIVOTU

Oršolić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:465668>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST

DIPLOMSKI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER: GLUMA I LUTKARSTVO

JOSIPA ORŠOLIĆ

RAD NA PREDSTAVI „SMRT ILI O ŽIVOTU“

DIPLOMSKI RAD IZ LUTKARSTVA

Izv.prof.dr.art. MAJA LUČIĆ VUKOVIĆ

Osijek, 2019.

DIPLOMSKI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI

SMJER: GLUMA I LUTKARSTVO

JOSIPA ORŠOLIĆ

RAD NA PREDSTAVI „SMRT ILI O ŽIVOTU“

DIPLOMSKI RAD IZ LUTKARSTVA

Izv.prof.dr.art. MAJA LUČIĆ VUKOVIĆ

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad

diplomski/završni

pod naslovom _____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. POČETAK RADA	6
3. RAZVIJANJE TEME	7
4. ETIDE (ANIMACIJA, MATERIJALI, ATMOSFERE)	8
a) Umjetnikova smrt	8
b) Teglice	9
c) Kuhala	15
d) Perje i Ostalo	16
5. DIPLOMSKI ISPIT	17
5.1.Povezivanje etida i dramaturgija	20
5.2.Podjela uloga	22
5.3.Priča o Nori	23
5.4.Završetak ispita	27
6. MOJE LUTKARSKO I GLUMAČKO OSTVARENJE	28
7. ANSAMBL, IGRA	31
8. ZAKLJUČAK	33
9. LITERATURA	34
10.SAŽETAK	35
11.SUMMARY	36
12.ŽIVOTOPIS	37

1. UVOD

Kroz ove redove diplomskoga pisanoga rada voljela bih objasniti i opisati kako i preko čega je nastao diplomski ispit/predstava koja je prouzročena na otvorenju 9. međunarodne lutkarske revije, *Lutkokaza*, u Osijeku 19.3.2019.godine u prostoriji broj 13 na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. *Smrt ili o životu* postao je diplomski ispit mene i mojih četvero kolega pod mentorstvom izv.prof.dr.art Maje Lučić Vuković i doc.art. Tamare Kučinović.

Prije svega, želim napomenuti kako je ovo autorski projekt. Dakle, ne postoji nikakav početni predložak po kojemu je rađena dramaturgija ispita, nego je sve nastalo iz mašte ekipe koja je radila na projektu, ali treba napomenuti i to da su određeni motivi preuzeti iz književnih i filmskih materijala koji se bave istom temom, temom smrti. Cijeli proces započeo je već na trećem semestru diplomskog studija iz kojega je nastao ispit istoga semestra, a kasnije i diplomski ispit nas koji smo se odlučili dalje baviti tom temom.

S obzirom da imamo vrlo specifičan studij u kojemu smo kroz proteklih godina studija odabirali teme kojima ćemo se baviti kroz materijale koje smo izabirali i koji su nam bili ponuđeni, naučili smo razmišljati kao redatelji malenih etida u kojima smo sami odabirali scenografiju, kostime, glazbu, ekipu i način igre određene etide. Naše ideje, uz pomoć naših mentora, bile su većinom realizirane, a isto se dogodilo i sa ovim ispitom. Donijeli smo ideje, materijale i počeli smo to razvijati na više strana. Ali ono, što mene najviše zanima u svemu tom je moj glumačko-lutkarski pristup, izričaj i izvođenje. Na tome će se bazirati ovaj rad. Voljela bi objektivno napisati kako se sve odvijalo, gdje smo griješili i udarali glavom o zid, gdje nam je išlo bolje, a gdje lošije i što smo sve iz toga naučili. Otvorit će se tu još mnogo pitanja i tema vezanih uz temu smrti i života, kazališta, lutkarstva i umjetnosti.

Sve će to biti dio ovog pisanog dijela ispita koji je, svakako, drugačiji jer govori o radu na predstavi i nema određenu temu kao na ostalim fakultetima zato što pisana riječ nije gluma niti animacija, ali smatram da ću se kroz ovo pisanje prisjetiti zašto se uopće bavim kazalištem i iz koje potrebe dolazi cijeli ovaj umjetnički rad na akademiji.

2. POČETAK RADA

Odlučili smo da će naš diplomski ispit iz lutkarstva biti zajednički. Kada smo se prvi dan okupili kako bismo odabrali zajedničku temu našega rada, svi smo međusobno iznijeli ono čime se želimo baviti odnosno teme koje želimo obrađivati. Nakon toga dana, imali smo skup tema, ali i dalje nismo odabrali što želimo. Teme su bile: vještice (njihovo postojanje, nastanak, njihovi tragični završeci te tema inkvizicije), Biblija (Biblijski motivi i događaji, njezine filozofije i mudrosti), zatim Edgar Allan Poe (njegove priče), glazbena tema: blues (što je blues, iz koje potrebe je nastao, kakvu priču sa sobom nosi), tema smrti te zadnji prijedlog je bilo razvijanje etide *Trenutak*, koja je nastala na trećoj godini preddiplomskog studija, u kompletnu predstavu. Izbor se sveo na vještice i smrt, i na kraju je **smrt** – pobijedila.

Prije samoga početka rada na temi i prije dubinskoga istraživanja našega odabira, pomno smo poslušali teorijsko predavanje o dramaturško-redateljskoj analizi. Predavanje je dio jednog od važnijih kolegija pete odnosno druge godine diplomskoga studija koji se zove Osnove lutkarske režije kojega je vodila doc.art. Tamara Kučinović. To nam je uvelike pomoglo u daljnjem radu. Pred nas je postavljeno pet pitanja:

- a) *Što postavljam na scenu?*
- b) *Zašto to postavljam?*
- c) *Za koga postavljam?*
- d) *Radi čega postavljam?*
- e) *Kako postavljam?*

Svaki redatelj, prije realiziranja predstave, trebao bi znati odgovoriti na ova pitanja. Ona su ključna za cjelokupan rad zato što se njima, kad nešto krene po zlu, uvijek može vratiti i ona nas mogu iščupati iz problema, ako uopće dođe do njega. Njihov odgovor je rješenje. Prva četiri pitanja se odnose na literaturno-dramaturšku analizu. U toj analizi *prvi dojmovi* iskaču van. Ako se radi o nekakvom djelu, tada se analiziraju sve činjenice koje su se javljale za vrijeme čitanja. Tu redatelji otkrivaju što ih je potaknulo da upravo to djelo postave kao predstavu. Kasnije krenu *istraživati autora djela i epohu* u kojoj je djelo pisano zato što bez konteksta svih stajališta (filozofsko, psihološko, političko, socijalno) djelo nema značenje. Važno je proučiti društvo u kojemu je autor živio i zašto je to upravo tada napisao. Tu se otkriva i još jedno relevantno pitanje: Zašto redatelj to postavlja danas, nakon toliko godina (u

slučaju da je djelo iz proteklih stoljeća)?! Nadalje, nužno je da redatelj odredi događaj. U početku postavlja *fabulu* odnosno činjenične događaje onako kako su napisani, suhoparno i bez emocionalnog uplitanja. Iz toga proizide *siže* odnosno kratak tekst o komadu u kojemu se javlja emocionalno-spoznajni odnos i u njemu postoji nekakva vrsta dojma i emocije. On sadrži motivacije likova i emotivne podražaje. A kada se sve to odredi, dolazi se do *teme*, *ideje* i *nadcilja*. Tu se poklapaju ideje redatelja i autora djela. Određuje se *tema* koja je zapravo skup osnovnih pitanja koje je umjetnik/autor postavio i na njih odgovara u svojem djelu. Njihov odgovor dovodi do ideje odnosno glavne misli djela koja izražava odnos umjetnika i realnosti. To mogu objasniti na primjeru. Pitanje Hamleta, odnosno tema u Hamletu bi bila: Je li osveta moralan čin? Hamlet se tijekom djela preispituje i ta se tema otkriva kroz njega, protagonista. *Ideja* u tom slučaju je odgovor na to pitanje plus viđenje redatelja odnosno režijsko postavljanje djela. A sve to treba upotpuniti *nadciljem*, višim ciljem odnosno pitanjem: Što se daje gledatelju, publici? Što se želi postići? Što ljudi mogu učiniti nakon toga? *Nadcilj* mora biti vrlo konkretan. Kada se odredi sve to, dolazi do redateljske analize. *Kako?* Što redatelj želi reći? On izabire temu iz djela ili pronade novu, on odredi konflikt u odnosu likova i ideja. On određuje vizualnost, scenografiju, kostime i sve ono što čini predstavu cjelokupnom.

3. RAZVIJANJE TEME

Na našem primjeru, dramaturško-redateljska analiza je tekla malo drugačije zato što nismo imali konkretan predložak nego smo krenuli iz teme te je naš put išao drugačijim smjerom. Krenuli smo sa raznim vrstama pitanja vezanih uz temu na koja se odgovori ne pronalaze lako, a ona su glasila: Što je smrt? Tko ju je izmislio? Bog? Zašto moramo umrijeti? Je li smrt zbog života ili život zbog smrti? Zašto jedno bez drugoga ne postoji? Zašto, u nekim slučajevima, smrt boli? Zašto smrt uopće? To su bila nekakva startna, početna pitanja koja su vodila dublje: Kako izgleda situacija smrti? Kakva je atmosfera u trenutku smrti? Jesu li to uobičajene ili neuobičajene situacije? Zašto dolazi u tom određenom, specifičnom trenutku? Zatim smo ulazili još dublje: Osjeti li čovjek kada smrt dođe? Ako da, na koji način osjeti: kroz miris, okus, boju ili zvuk? Bude li čovjek spreman na to ranije ili ga iznenadi? Dođe li smrt u trenutku čovjekove spremnosti za smrt? Naravno da svaki čovjek osjeća i vidi drugačije. Ona je u tom slučaju uvijek različita? I onda je došao prvi zadatak od

strane mentora: Napraviti atmosferu dolaska smrti. Osmisliti situaciju i prostor. Kako zamišljate trenutak smrti?! To može biti vaša vlastita, ali i tuđa.

Poput istraživanja autora i epohe, mi smo počeli istraživati smrt u književnosti, filmu odnosno u svim umjetnostima i na svakome mjestu gdje se o njoj može nešto saznati i zaključiti. Zanimala nas je povijest smrti u umjetnosti odnosno kako su je drugi prikazivali i osjećali. Ta tema je konstantno u našim životima. Razni slikari su je naslikali, pisci opisali, pjesnici napisali u trenutku prije nego je došla po njih, kipari izgradili, redatelji postavili na scenu ili prikazali u filmu. Taj dio je bio jako zabavan. Počeli smo na sate dolaziti sa raznim materijalima (film Marshe Onderstijn koji se zove The Life of Death, zatim film Meet Joe Black, redatelja Martina Bresta itd.) te smo nakon pregledavanja materijala imali razgovore vezane za tu temu i pitanja na koja bi zajedno odgovarali. Zaključili smo, naravno, da smrt dolazi po sve ljude. Bio kralj ili siromah, umjetnik ili fizičar, muškarac ili žena, sve nas čeka isto. Ali ne umiru svi jednako. Nažalost, nekima je put do smrti bio popločen mukama i maltretiranjima, netko je proživljavao velike bolove jer ih je obuzela bolest, netko je ubijen, a netko počinio samoubojstvo, dok su neki smrt doživjeli sa srećom i mirom. Toliko se različitih smrti dogodilo i može se dogoditi i ova nam se tema počela proširivati.

4. ETIDE (ANIMACIJA, MATERIJALI, ATMOSFERE)

a) Umjetnikova smrt

Razgovarali smo, primjerice o smrti umjetnika. Umjetnici koji ostave velik utisak na svijet svojim umjetničkim djelima, zapravo, nikada neće umrijeti. Njihova će djela ostati, zapisana u knjigama, notnim zapisima ili snimljena u obliku filmova. Njihova srca će prestati kucati, ali djela će živjeti. Tako smo postavili jednu od etida, čiju je ideju donijela kolegica, i nastala je etida o smrti glazbenika. Za nju nam je bilo potrebno mnogo notnih zapisa koji su predstavljali njegovu ostavštinu. Cijela prostorija se sastojala od papira A4 formata, na kojima su se nalazili notni zapisi, sa klavirom na sredini. U trenutku ulaska smrti u prostoriju gdje glazbenik svira svoje posljednje djelo i vrijeme odjednom stane. Smrt, koja je nevidljiva, prilazi glazbeniku te sjeda pokraj njega za klavir. Glazbenik ju ne vidi fizički, ali ono što vidi

je razmicanje papira na podu, samo to. Kako? Sada dolazi do prvog opisa animacije. Povezali smo tanke konce na papire, poslagali ih po podu i indirektnom animacijom papira, podizali papire kao da ih neka sila razmiče. Bilo je vrlo teško osjetiti papir zato što ima vrlo laganu težinu. Nije poput animacije marioneta u kojoj se osjeti težina lutke preko konaca. Ova je animacija imala kvalitetu neposrednosti i lakoće, zbog papira, ali i zbog konca. U ovoj situaciji bilo je najvažnije kolektivno disanje animatora tj. zajedničko animiranje papira pomoću tankoga konca odnosno zajednička *igra* koja je najvažnija stvar svake predstave i najbolja definicija pravoga ansambla.

Igra je pojam, fenomen, enigma iz kojih bismo mogli razumeti, odgonetnuti, pojašnjavati složenu tajnu sveta i svekolikog igranja, razigravanja, zaigravanja, odigravanja, predstavljanja. Glumac je akter svake igre, pa i umetničke igre na sceni, velikom ili malom ekranu. Kao što čovjek prvim udahom doživljava animaciju sopstvenog života – tako glumac animacijom ostvaruje život, oživljavanje, doživljavanje, saživljavanje, proživljavanje, izživljavanje svekolike igre života i smisla.¹

Etida se nastavila tako što je smrt, zajedno sa glazbenikom, odsvirala njegovo posljednje djelo. Prostorija se ispunila papirima koji su se, također preko indirektno animacije konca i zajedničkom igrom ansambla, oprostili od njihova kompozitora. Glazbenika je smrt odvela sa sobom u nevidljivi svijet i njih dvoje, nevidljivi, odsvirali su melodiju do kraja i skupa izašli iz prostorije koja je ostala puna papira, gdje se vratila realnost i vrijeme je krenulo dalje. To nam je bio jedan prikaz kako bi smrt mogla izgledati odnosno koju atmosferu sa sobom donosi.

b) Kuhala

Dalje, priča nas je vodila do raznih ratova, terorističkih napada i takvih vrsta događaja koji su, neminovno, usmrtili mnogo muškaraca, žena i djece. Ratovi su uvijek bili dio ljudske prirode i svakih nekoliko godina sukobe se razni idealizmi, probudi se nacionalnost i čovjek osjeti potrebu za borbom za vlastite ideje krvavim putem. Svi ratovi imaju vođu koji je nametnuo ideju i pokrenuo rat. Daleko najveći vođe u svjetskim ratovima su bili Adolf Hitler i Staljin. Prvi i drugi svjetski rat obilježavaju enorman broj umrlih, a mi znamo najviše o

¹ Radoslav Lazić, Svetsko lutkarstvo, Beograd, 2004., str. 10-11

umrlim Židovima u koncentracijskim logorima. Adolf Hitler je zamislio savršenu državu Njemačku, Njemačku iznad svega, u kojoj žive savršeni ljudi bijele rase. Svatko tko nije bio Nijemac, odvezen je u koncentracijski logor čije je ime glasilo „Arbeit macht frei“ što u prijevodu znači: „Rad oslobađa“. Svi su odlazili tamo misleći da će raditi, ali zapravo su, na kraju, svi bili ugušeni plinom u plinskim komorama i nakon toga spaljeni. Zašto sve ovo pišem?

Za svoju etidu donijela sam kuhalo za vodu koje je trebalo pripremiti kavu za odlazak osobe u smrt. U jednom trenutku, zagledali smo se u kuhalo u kojemu je voda proključala i koje je izbacivalo paru. Para je asocijacija na dušu, na dim, na nešto spaljeno, i na kraju – na spaljene Židove. Na ideju mentora, na nastavu smo donijeli velik broj kuhala i pokušali smo ih animirati kao da su oni Židovi koji čekaju ulazak u plinske komore misleći da se idu tuširati. Ubacili smo glazbu iz filma *Schindlerova lista* koja je dala nekakav mali kontekst, ali to su shvatili samo one koji su dobro poznavali glazbene brojeve navedenoga filma. Nedostajao je konkretniji kontekst. Pokušali smo ubaciti tekstove iz holokausta, tekstove ljudi koji su preživjeli, pokušali smo vojnike postaviti na prvo mjesto i govoriti priču iz njihove perspektive, ali onda se mentorica sjetila knjige Markusa Zusaka – *Kradljivica knjiga*.

Kradljivica knjiga je posebna knjiga iz niza razloga. Da, priča je to o Holokaustu, ali nikada ovako ispričana, nikada iz ovako neobičnih, netipičnih perspektiva – iz perspektive Smrti te iz perspektive djeteta, i to njemačkog djeteta. Kroz cijelu knjigu, Smrt vam šapće u uho – o stvarima koje će se dogoditi, koje su se dogodile, koje su poznate samo njoj, a tiču se svih onih koje ona promatra, itd. Smrt kao narator, kao netko tko bespomoćno gleda što si mi ljudi međusobno činimo, čini se kao idealan pripovjedač. Kroz njene oči vidimo širu sliku, geografski i povijesno, ali vidimo i pojedine sudbine običnih ljudi koji žive u prašnjavim uličicama kao što je ulica Himmel. I Smrt sama traži nešto lijepo u krvavom hororiju koji gleda, traži drugu boju osim krvavo crvene, sprženo crne i zadimljeno sive. I nalazi Liesel. Liesel je Njemica. A biti Nijemac za vrijeme Drugog svjetskog rata garantiralo ti je sigurnost, čak i povlašten položaj, zar ne? Ne. I upravo tu je ljepota i veličina Zusakove knjige – ispričati da nisu svi Nijemci prihvaćali Hitlerovu viziju, da nisu svi to mirno i tiho podnosili, da nisu svi Nijemci ostali zaštićeni od gubitaka, patnje i straha. Holokaust nije rastrgao samo onu skupinu ljudi prema kojoj je bio aktivno usmjeren, nego je neselektivno i divljački poharao živote svih onih koji ga nisu vidjeli kao ispravan čin.²

² <https://www.bibliovca.com/2014/02/12/kradljivica-knjiga-by-markus-zusak-recenzija/>

Napravili smo etidu iz perspektive Smrti, sa velikim slovom. Ona nam je bila glavni lik. Tako smo počeli pisati tekst. U ovoj etidi najvažnija je bila dramaturgija. Kroz petogodišnji studij, shvatila sam da je dramaturgija najvažnija početna točka za rad na predstavama, bilo glumačkim ili lutkarskim.

Za početak, knjiga *Kradljivica knjiga*, bila nam je odlična startna pozicija koja je pokrenula maštu cijele ekipe. Smrt smo prikazali kao osobu koja opisuje svoj vlastiti posao rečenicama poput: „*U tom razdoblju trebalo je odraditi popriličan broj tura.*“ Počeli smo govoriti o imenici ženskoga roda, o nekakvom ženskom biću, nekakvoj ženskoj sili, pokretaču i naposljetku personi. Nakon toga je krenulo još niz pitanja: Kako ona izgleda? Izgleda li ona poput crne prikaze sa skeletnim crtama lica i ogromnom crnom haljinom i kapuljačom te sa kosom u ruci kako su je prikazivali, vjerojatno, svi animirani crtići? Možda ne. A što ako ona ima osjećaje? Što ako je ona neprestano između nas i osjeća isto što i ljudi? Osjeća li uopće nešto prema nama? Zašto uzima ljude? Zašto nas vuče k sebi? Ta pitanja su otvarala neki potpuno novi svijet i novu dimenziju shvaćanja našega života i smrti. Naši mozgovi više nisu gledali smrt kao nekakav trenutak nego kao stalno postojanje i prisutnost. Osjećali smo kako je ona dio našega života, objektivni promatrač, naša suputnica. A što ako se njoj dogodi da se veže za nas/neku osobu? Što ako nekoga zavoli? Jer, zašto ne? U našem shvaćanju, to je bilo apsolutno logično pitanje. Mentorice su, nakon toga, zadale još zadataka: Kako izgleda „Dan D“ za Smrt? Što se dogodi kada joj se netko sviđi, kada se za nekoga veže? Kako izgleda njezina soba? To su nam bile smjernice za daljnji rad.

Kao što rekoh knjiga *Kradljivica knjiga* bila nam je odlična startna pozicija pisanja dramaturgije. Naravno, nismo htjeli kopirati monologe i citate iz knjige pa smo stvarali i pisali naše nove retke, prevodili razne citate iz raznih literatura sa engleskog i sve to ukomponirali u jednu cjelinu odnosno u monolog smrti.

Smrt:

Pričaju kako je sve počelo 1.rujna 1939.godine, ali počelo je to puno ranije. I kao većina mizerija, započelo je prividnom srećom. Ali ja sam znala jer nebo je u tom vremenu bilo samo jedne boje – sive. U tom razdoblju trebalo je odraditi popriličan broj tura. Od Poljske i Rusije do Afrike i nazad. Ipak, ne mogu sve

zasluge pripisati sebi. Bilo je ljudi koji bi mi pomagali – naučila sam da vi, ljudi, imate tu jednu osobinu – volite ubrzati stvari – obično je bilo dovoljno nekoliko bombi ili plinskih komora. I ako ništa od toga ne pomogne, barem oduzme ljudima njihov životni smještaj pa posvuda vidim beskućnike koji me često slijede moleći me da ih povedem sa sobom. Ali nikad to ne učinim. Ne mogu. Ne smijem.

Kažu da smo rat i ja najbolji prijatelji. Ne bih se složila. Meni je rat poput novog šefa koji očekuje nemoguće i stoji mi za vratom i neprekidno ponavlja jedno te isto: Obavi to! Obavi to! Obavi to!

Pa radim više. Obavim to. Ali šef međutim ne zahvali. On traži još. To je kao kad se smiješ nakon dobivene pljuske, a dobivaš ih 24 sata dnevno.

Istini za volji, znam da se sad previše žalim, još sam se oporavljala od Staljina u Rusiji, od takozvane druge revolucije. A onda se pojavio Hitler.³

Kako je tekao monolog Smrti, koju je utjelovila kolegica Antonia Mrkonjić, kuhala su se pojavljivala u neprekidnom redu. Prolazili su jedan iza drugoga, ne znajući kako će izgledati slijedećih sat vremena njihova života. Mi, animatori, animirali smo kuhala sa posebnom nježnošću. U početku smo imali problem zato što nas je animacija tjerala na „doslovnu“ animaciju lutke odnosno kuhala. Tražili smo pogled lutke, reakcije i disanje, a takva vrsta animacije je izgledala nezgrapno jer su kuhala na taj način bila samo kuhala i nisu imali nikakvo dublje značenje. Tada smo shvatili da smo mi, animatori, zapravo na neki način pomoćnici Smrti. Mi smo ih trebali voditi kraju njihova života, u naručje Smrti i sa tom koncentracijom i upućenosti na kuhala, sa laganim uspostavljanjem odnosa preko svakog dodira sa svakim kuhalom, animacija je bila lagana, nježna, brižna, obzirna odnosno sporija bez naglih promjena. Jednostavno smo ih morali samo nježno voditi dalje do Smrti koja ih je onda primila u svoje naručje.

Animator tako, dakle, lutku više ne oživljava, samo oživljava, nego je o d u h o v l j a v a u svijetu u kojemu je ona moguća unutar zadanih uvjeta potaknutih akcijom, radnjom, određenom radnjom. Unutar takva svijeta moguća je, shvaćena u širem smislu, lutka koja više nije *alter ego* čovjekov, nije zamjena za nj u jednom drugom smislu, nego je zapravo njegov komplement,

³ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.2 i 3

komplementarni dio koji se, s vremena na vrijeme, po zakonima našeg modernog života, i inače da rascijepiti. U tom slučaju možemo govoriti da lutka na taj način postaje *scensko biće* često i r a s c i j e p l j e n o (scensko) b i ć e u odnosu prema čovjeku, odnosno animatoru, pa čak i prema gledaocu na kojeg se zapravo cijeli taj sistem znakova i prenosi, postaje, dakle, čovjekov rascijepljeni, odijeljeni dio za kojim on, na stanovit način, trajno žudi. Tako dolazimo do jedne teorijski uvjerljive moguće poetike, iz koje se onda rađa sasvim drugačija, moguća kazališna praksa.⁴

Smrt:

Na kraju, kada je došao red na prolaz njihovih duša, svakoga sam primila onako kako sam htjela jer su umirali onako kako su živjeli. Tad sam ih uspjela prepoznati. Svaku boju.

Menachem – kirurg danju, boem noću

Šimun – pisac, tihi cinik

Dora – učiteljica, voli kolače

Adam i David, braća, okorjeli romantičari, stolari

Ewa – baka

Dora – strastvena i pravedna, pekarica

Janek – želi biti tigar ili lav, nije stigao odlučiti

Neke sam nosila na prstima kao kovčege, neke preko ramena poput kaputa. Samo sam djecu nosila u naručju. Na kraju su njihove duše ipak završile sa mnom. Zajedno smo sjedili na krovovima uz dimnjake iz kojih je sukljao dim, na trenutak opet nisam bila sama.⁵

Naša kuhala su bila prikačena u struju tako da su uživo prokuhavala jedan po jedan. Poznato je kako je njihova para odnosno para općenito direktnog smjera koji ide gore u visinu. Na jednoj od proba, istraživali smo paru, njezin smjer i sastav i para nam se učinila kao pogodan paravan za teatar sjena. Zapravo, to se slučajno dogodilo. Ugasili smo svjetla, upalili lampicu,

⁴ Luko Paljetak, *Lutke za kazalište i dušu*, Zagreb, 2007., str.43

⁵ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.2 i 3

istraživali kako izgleda para osvijetljena u mraku i kroz istraživanje netko se pronašao u snopu svjetlosti lampice i na pari se prikazala silueta čovjeka. Počeli smo istraživati dublje i tako smo otkrili prekrasnu siluetu osobe na parnom paravanu, a ona je k tome bila pomična zato što su kuhala isparavala i para je, naravno, imala smjer prema stropu. Na jedan neobičan način, izgledalo je da silueta gori i da iz nje ide dim. Najednom se učinila kao da je u 3D animaciji i kao da ima pravi oblik čovjeka, a to je bilo zbog debljine parnog paravana. To smo naravno iskoristili i nastala je slika Smrti iznad kuhala koja uzima i prima sve duše. Bila je to prelijepa slika. Izgledalo je kao da Smrt stoji iznad njih, promatra ih i drži skupa u svom naručju. I tako je, nakon što su Židovi odvezeni u Smrt, Smrt stajala iznad, držala ih u svome naručju i nježno ih je poslala dalje. To nam je bio značajan kraj ove priče. A kako ih je slala dalje?

c) Teglice

U jednom trenutku, nakon gore opisanih etida i određivanja Smrti kao glavnog lika, osjetili smo da nam je potreban početak odnosno situacija iz koje Smrt govori svoju priču. Nije se ona odjednom pojavila i započela temu o sebi. Bilo je potrebno prikazati nekakvo njezino stanište, njezinu svakidašnjicu koja postaje nesvakidašnja. Morali smo razviti taj kontrast jer inače ne bi bilo priče. Tako je nastala etida koja nije označavala nikakav poseban događaj niti nečiju određenu smrt. Nastao je njezin privatni prostor u kojemu se nalaze sve duše, one koje još žive i one koje su otišle u život vječni. Taj prostor je bio ispunjen teglicama raznih veličina i oblika (predstavljale su različitost ljudi) u kojima su se nalazile svijeće. Neke od njih su gorjele punim plamenom, neke slabijim, neke su se skoro ugasile, a neke su bile već ugašene. Plamen je označavao ljudski životni vijek. Kako bi još više obogatili prostor teglicama i svijećama, napravili smo žičanu konstrukciju koja je bila pričvršćena na sajle, a one su bile probušene u zid 20 cm od stropa. Konstrukcija je imala oblik X-a, a na nju smo, zatim, konopcem pričvrstili teglice koje su visjele na različitim visinama do poda.

U ovoj etidi smo vidjeli način na koji Smrt obavlja svoj jedini i vječiti posao. To je uzimanje duša živih bića. Ideja je bila prikazati kako smrt u sebi ne drži duše ljudi, nego ih uzme, usisa ih i kasnije ih pušta dalje (kod Boga, u Raj ili Pakao, u reinkarnaciju, ovisno o našim vjerovanjima). Kao što rekoh gore, prostorija je bila ispunjena teglicama sa svjećicama koje su predstavljale ljudske živote. Ulaskom Smrti u prostoriju, čuli su se razni zvukovi iz teglica i oni su, naravno, predstavljali živote ljudi u tom određenom trenutku. Smrt bi tako,

približivši se teglicama, mogla vidjeti i čuti što ljudi razmišljaju i kako provode svoje živote. S vremenom, zvuk/glas jedne teglice bi prevladao i bio glasniji od ostalih, a to je označavalo da se život te teglice odnosno osobe čiji je ona vlasnik, bliži kraju. Nije to bila odluka Smrti, nego Boga, a Smrt je samo došla usisati dušu, dim. Tako bi se Smrt približila teglici, poslušala zadnje riječi osobe, svjećica bi se ugasila, a Smrt bi usisala dim koji će kasnije ispustiti.

Zadatak nas ostalih bila je „animacija“ glasova iz teglice. Osobno, mogu to nazvati animacijom zato što bi animator/govornik, u suradnji sa teglicom i Smrti, morao biti vjerodostojan u izgovaranju misli i moralo se vidjeti da upravo iz te određene teglice dolazi zvuk. Izgovaranje zadnjih riječi ili misli osobe koja umire bio je pravi glumački zadatak sa govornim radnjama.

Glavni zadatak treba tražiti ne samo u ulozi, nego i u glumčevoj duši. Ti individualni odjeci u dušama imaju važan značaj za glavni zadatak. Bez subjektivnih proživljavanja stvaraoca on je suhoparan, mrtav. Neophodno je tražiti odjeke u duši glumca da bi i glavni zadatak i uloga postali živi i treperavi, osvjetljeni svim bojama pravog ljudskog života.⁶

Bilo je teško izgovoriti te riječi. Morali smo kopati duboko u svoju unutrašnjost, tražili smo sebe u situaciji smrti, ali kako kada mi to nismo iskusili i doživjeli. Morali smo iskoristiti svoju maštu. Pokušali smo istinski osjetiti kakav je to osjećaj izgovarati zadnje riječi i misli, kakav je to protok misli u glavi. Misli su morale zaživjeti u trenutku, jedna za drugom, brzinom svjetlosti. Dakle, nismo imali tijelo i pokret, niti mimiku lica, a ni prostor. I uz to, otežavajuća stvar bila je ta što smo sve to morali govoriti na mikrofoni, sakriveni iza zastora da nas publika ne vidi. Mikrofon čine glasove hladnijima i sve zvuči prilično umjetno ako se ne radi sa stopostotnom koncentracijom. Na neki način, zadatak smo uspješno sproveli, iako smo bili svjesni okolnosti i situacije koju izvodimo, prilično smo bili zadovoljni.

Da nastavim priču. Dakle, nakon što je Smrt ugasila svjećice kojima je došao kraj, odnosno usisala sve dimove iz teglica, prošla je naprijed i kroz ruke je ispuštala dim odnosno duše koje je usisala. Kao što je rečeno, ona ih nježno šalje dalje.

⁶ Konstantin Sergejevič Stanislavski, Rad glumca na sebi I i II, Zagreb, 1989., str.305

Vidite. Nisam gruba. Nemate se čega bojati. Ja sam uvijek s vama u tom trenutku. Niste sami i nisam sama. Bar na kratko. A možda i bolje da ne traje dugo, bar se ne stignem vezati jer kao što sam rekla ionako ću vas morati pustiti dalje.

Samo ne razumijem zašto mi to tako teško pada. Možda se tako osjeća čovjek kada umire.

Kažem, imamo mnogo toga zajedničkoga vi i ja. Vama je teško pustiti život, a meni je teško pustiti vas jer su to jedine sekunde kad se osjećam da nekome pripadam.⁷

Za ispuštanje dima iz ruku Smrti također smo morali napraviti mehanizam. Kroz kostim Smrti odnosno glumice, od dlanova preko ruku i ispod pazuha dolje do nogu provučene su cijevi sa svake strane koje su bile zalijepljene za tijelo. Dvije osobe su puhale dim cigareta kroz cijevi od nogu koji je, naravno, izlazio kroz cijevi na dlanovima. Kako bi se dim bolje vidio, odmah pokraj završetka cijevi na dlanovima zalijepili smo, također sa svake strane, lampice koje su osvijetljivale izlaz dima. Taj prizor izgledao je efektno jer je zaista dimilo iz Smrti.

Moram napomenuti da su nam se tu, na neki način, materijali poklopili. Para iz etide sa kahalima i dim iz svijeća su predstavljali duše koje je Smrt uzimala i ispuštala dalje.

d) Perje i ostalo

Etida pod imenom *Perje* je uporno pokušavala nastati na prvom semestru, ali za nju se nije našlo vrijeme koje je njoj bilo potrebno posvetiti. Uz gore opisane etide, tog semestra je nastalo još dosta etida koje neću opširno opisivati, nego ću se samo dotaknuti njihove ideje zato što te etide nisu iskorištene za diplomski ispit. Zapravo, *Umjetnikova smrt* također nije ušla u diplomski ispit, ali nju sam ukratko opisala zbog načina animacije, zajedničke igre i lijepog i kreativnog procesa rada.

Dakle, na ideju kolege, koji je bio prilično zainteresiran za Hitlera, radili smo etidu o Hitlerovoj smrti. Hitler nikada nije umro. Njegova ideja i dalje živi. U narodu se kaže: „U svakome biću postoji i zrno Hitlera i zrno Majke Terezije. Stvar je odabira“. On je htio to istraživati. Htio je pokazati današnjicu sa Hitlerovom idejom, idejom nacizma i fašizma. Htio je prikazati Hitlerovu „NE-smrt“.

⁷ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.2

Nadalje, radili smo etidu *Smrt djevojčice*. Jednom, tijekom razgovora, spomenuli smo kako je moguće da u trenutku naše smrti dolaze naše najveće i najljepše želje i stvari koje volimo. Tu ideju smo iskoristili za ovu etidu. Djevojčicu je Smrt dovela u prostor ispunjen šarenim trakicama, konfetima i balonima koje voli više od svega. Napravljena je atmosfera male zabave, slično poput rođendana čiji je posebni gost malena djevojčica. Na taj način je Smrt htjela provući djevojčicu kako se ne bi uplašila nje i onoga što dolazi. U tom prostoru, djevojčica se zaigrala i igru i veselje prenijela Smrti te ju je Smrt, kad je osjetila da je vrijeme, uzela k sebi i zajedno su otišle dalje.

Smrt djeteta je najbolnija smrt i mislim da svakoga pogodi kada dijete oboli od neke bolesti ili umre u prometnoj nesreći. Svakako, takvu smrt smo htjeli prikazati pa smo, sa idejom etide *Smrt djevojčice*, raširili priču djevojčice koja je oboljela od leukemije i skupa sa perjem napravili etidu. Ali ta etida je nastala u drugom semestru, a na njoj se zasnivala polovina diplomske predstave.

5. DIPLOMSKI ISPIT

Nakon ispita iz kolegija Majstorska radionica lutkarstvo: od teksta do inscenacije i Osnove lutkarske režije, ponovno smo se sastali kako bismo se dogovorili što treba dalje napraviti za nastanak diplomskog ispita. Da skratim priču, razdvojili smo se i samo smo nas četvero, Katarina Šestić, Antonia Mrkonjić, Gabrijel Perić i ja, ostali pri ideji razvijanja etida i sklapanja istih u cjelinu. Na kraju nam se kolega s apsolventske godine, Stipe Gugić, priključio i zajedno smo počeli mozgati što želimo realizirati. Svašta se dogodilo prethodnog semestra, razne teme i ideje su se razvile i bilo ih je nemoguće sve zajedno spojiti prvenstveno zbog manjka ljudi, a također i zbog nepovezanosti tema etida. Onda nam je došla zamisao razvijanja etide *Perje*. Htjeli smo samo jedan materijal, perje, maksimalno upotrijebiti i razviti priču isključivo iz njega. Nismo htjeli spajati etide jer smo se bojali da će nam ispit izgledati kao skup nepovezanih etida. Imali smo još dvadeset dana do premijere i trebali smo što prije početi raditi. Međutim, tu se dogodio problem. Nakon tjedan dana provedenih u crnoj prostoriji u razvijanju perja, u razvijanju priče o smrti djevojčice i pronalaženju logičnog slijeda toga spoja, shvatili smo da se od perja ne može stvoriti predstava u trajanju od četrdeset minuta zato što materijal ne podnosi toliku vremensku količinu. Perje ima učinak

kraćega trajanja te se nakon određenog vremena njegova animacija ponavlja i situacija postaje dosadna i statična. Mentorice su nam, prije toga, već savjetovale da ne pokušavamo raditi to što radimo i obrazložile su nam problem, međutim mi smo bili tvrdoglavi i našu ideju smo svim snagama htjeli sprovesti do kraja. Na kraju, nakon što smo zaista sve učinili i usprkos tome nismo uspjeli, odlučili smo poslušati mentorice te smo etide *Kuhala*, *Teglice* i *Perje* - koje će tek vidjeti svjetlo dana - zajedno spojili u cjelinu.

Već smo u proteklom semestru istraživali materijal perja i izvukli smo njegove prednosti i nedostatke. Perje je magično i već kada se samo baci u zrak, onako neposredno i daje prekrasnu sliku nježnog lelujanja po prostoru i laganog prizemljivanja na pod jer je ono lepršavo, nema veliku težinu i kao takvo samo po sebi stvara opuštajuću i smirujuću atmosferu. Istraživali smo koje sve vanjske „sile“ utječu na perje i kako se ono može animirati. Otkrili smo da se ono animira neposrednim bacanjem u zrak, laganim ili snažnim puhanjem u pero, puhanjem u pero pomoću ventilatora ili fena za kosu gdje se, puhanjem velike količine perja, dobije efekt nekakvog vrtloga – tada smo imali asocijaciju odnosno sliku vrtloga života iz kojega ulaze duše u život ili izlaze iz života, a cjelokupna slika nas je podsjećala na nekakav raj. Ali nikako nismo mogli odlučiti što je to i što želimo s tim. Pronašli smo vizualna rješenja, ali ona nisu imala nikakvog značenja. Trebalo nam je više vremena i zato smo, kao što sam rekla, ovu etidu prebacili za sljedeći semestar jer smo znali da će se kad-tad ona uspjeti realizirati.

A u daljnjem radu smo došli do jedne malene prepreke. Pronašli smo poveznicu dima i pare iz etida *Kuhala* i *Teglice*, ali kako ćemo uklopiti *Perje* i je li ono uopće spojivo sa ovim ostalim materijalima? Dobro, nismo se htjeli u početku s tim puno opterećivati. Bilo nam je važno napraviti priču od perja. Imali smo iskoristiva vizualna rješenja, imali smo smrt djevojčice koju smo rekli da želimo raditi i tako smo mravljim koracima krenuli dalje.

Dakle, u pozorištu lutaka sve je iluzija, mrtva materija preobražava se u svet koji postoji samo prividno, koji gledaoci percipiraju kao verovatan. Pozorište lutaka nije samo kompletna iluzija nego je takođe – u svakom svom detalju – stvaralačka realizacija umetnikove ideje. Svet lutaka je jedinstven svet.

(...)

Sredstva izražavanja ne predstavljaju vrednost samu po sebi. Scenska ekspresija zavisi od načina na koji su upotrebljavana, zavisi od njihovih estetskih funkcija,

od njihove sposobnosti prenošenja značenja. Sredstva izražavanja su relativna vrednost.⁸

Skupili smo perja na par razdvojenih skupina i napravili, kako smo mi to nazivali, gvaljice od perja. Lampice smo stavili u gvaljice i bacanjem perja iz gvaljice uzimali smo jedno pero i time pokušali napraviti rađanje čovjeka, u ovom slučaju rađanje djevojčice. A što su onda ostala perja u gvaljici? Nerođeni ljudi? Što je uopće pero? Je li ona duša ili čovjek? Ili simbol čovjeka? Tu smo opet malo izgubili. Onda smo, da nam proradi mašta, krenuli istraživati što još može utjecati na perje. Donijeli smo razna sredstva: vodu, vatru (upaljač), benzin, tintu, alkoholni ocat, škare.... Škare! Pero smo izrezali škarama odnosno maknuli sve dlačice do stabljike i izgledalo je kao da je očišćano na ćelavo, kao da je ostalo bez svojih dlaka, kose... i tu se rodila ideja o djevojčici koja je oboljela od teške bolesti. Odmah smo odredili da je to leukemija jer leukemija „napada“ malenu djecu, od četiri ili pet godina. U tom trenutku u Hrvatskoj su se skupljale donacije za dvogodišnju Milu Rončević koja je oboljela od megakariocitne leukemije. Priča je bila vrlo aktualna, a mi svi smo već znali jednu stariju, dobro poznatu priču o malenom lavu. O Nori Šitum. Svi smo se na spomen Nore naježili. Više ni ne znam tko ju je prvi spomenuo, ali nije ni važno. Priča o Nori se treba spominjati. Svi trebaju još jednom čuti o malenom lavu, najvećem borcu koji nije odustao sve dok nije došlo vrijeme za kraj.

I tako smo odlučili raditi priču o Nori Šitum, djevojčici oboljeloj od akutne limfoblastične leukemije. Imali smo perje, imali smo Smrt koja priča priču i tu je počeo krajnji rad našeg diplomskog ispita.

⁸ Henrik Jurkovski, *Metamorfoze pozorišta lutaka u XX veku*, Subotica, 2006., str.116

5.1. Povezivanje etida i dramaturgija

Predstava je započela monologom Smrti: U hodniku punom svijeća, uz opušajući zvuk vjetra i zvončica⁹, gdje gledatelji stoje i čekaju ući u prostoriju gdje se igra predstava, dolazi Smrt i obraća im se:

Prvo boje, onda ljude. Tako ja obično vidim stvari. Ili bar pokušavam. Osobno, volim nebo boje čokolade, tamne, tamne čokolade. Kažu da mi pristaje. Trudim se, međutim, uživati u svakoj boji koju vidim u cijelom spektru. To mi pomaže da se opustim. Umanjuje stres. Jer moglo bi se reći da imam poprilično stresan posao. Spašava me i rastresenost, pomaže mi da ostanem pri zdravoj pameti. Pomaže mi da izdržim s obzirom na to koliko već dugo radim ovaj posao.

Oprostite, ne želim zvučati samožaljivo i pričati samo o sebi. S druge strane, vi ste ipak pripadnici ljudskog roda – trebali biste razumjeti opsjednutost samim sobom. Želim reći, postoji razlog zašto ću vam ovo ispričati. (*otvaranje vrata*) Naime moram nešto priznati. Umorna sam. Od vas. Previše se žalite. Oprostite, ne želim genaralizirati, ili reći da neki od vas nemaju pravo na žaljenje. Ali iz iskustva znam da rijetko cijenite ono što vam je dano i to najčešće cijenite tek kad je ugroženo.

I dosta mi je više da me gledate kao negativca. Crnu spodobu koja okolo hoda sa srpom ili kosom. I kao što vidite, nemam skeletne crte lica. Ne znam odakle taj mit. Možda srednji vijek. Oni su bili morbidni.

Voljela bih da me zaista upoznate. Vrijeme je da promijenimo mit. Uđite.¹⁰

Nakon toga ih poziva u prostoriju gdje predstava započinje etidom *Teglice*. Ista etida koju sam gore opisala prebačena je i u ovaj ispit samo smo promijenili zvukove iz teglica. Imali smo umjetnika, Olivera Dragojevića, sa njegovom pjesmom zatim bakicu koja unuku govori o životu te na kraju lavež psa. Smrt je došla, usisala njihove dimove, pustila ih dalje i krenula je etida *Kuhala*. Dramaturški, ove dvije etide smo spojiti situacijama u kojima Smrt ostaje usamljena i koliko daleko njezina usamljenost može ići dok su vizualno bile na neki način već spojive zbog dima i pare.

Muzička podloga etide bila je glavna glazbena tema iz filma *Schindlerova lista*¹¹, a tu je glazbu komponirao John Williams. Ova melodija se savršeno uklopila.

⁹ https://www.youtube.com/watch?v=X7t--zPZdic&list=RDQMf-OHPm6udn4&start_radio=1

¹⁰ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.1

I eto. Tako izgleda moja svakodnevnica. Sekunda pripadnosti u bespuću usamljenosti.

Bilo je razdoblja kada sam imala društvo. U tim razdobljima bila sam sve, samo ne usamljena. A sve što sam tada htjela je biti usamljena. Smiješno. Vidite, ni ja nikada nisam zadovoljna. Još nešto što nam je zajedničko?

Nije to bilo prvo takvo razdoblje, ali je bilo jedno od strašnijih. I to upravo zato što sam imala više društva nego ikada prije.¹²

Nakon odigrane etide, koju sam također gore opisala, Smrt otpušta duše Židova, odlazi od logora (tehnički: kuhala se miču sa scene) i dolazi do priče o djevojčici Nori. Imamo, dakle, Smrt koja nam govori i pokazuje svoj posao na konkretnim primjerima u kojima ona biva usamljena pa smo osjetili da je potreban nekakav kontrast u kojima ona prestaje biti usamljena inače bi se ispit sveo na njezino žaljenje na posao. I to nam je bila spojnica nje i Nore. Prestanak usamljenosti. Početak pripadnosti. Razvili smo prijateljstvo Smrti i Nore.

A onda sam ih morala pustiti dalje. I ponovno sam stala sama. Rekla sam - postoje gore vrste usamljenosti. Ova je bila jedna od njih jer se mogla mjeriti u milijunima.

Opet se žalim. Vjerujem da vam je jasno da sam pomalo usamljena. Srećom postoje ljudi zbog kojih to zaboravim. To su najčešće djeca. Nažalost ona koja umiru.¹³

A kako Smrt doživljava smrt djece? I zašto baš radimo priču o Nori? Po čemu je ona bila drugačija? Tu smo se vratili dramaturškoj analizi. Dramaturgija je velik dio posla i bilo je važno ustanoviti osnovnu situaciju kao smjernicu za rad. Za početak, imali smo Smrt i Noru.

Od tisuću djece koja su se rodila taj dan, ja sam došla po nju. Nora. Trebalo je biti jednostavno. Uđem, odradim, odem. Ali onda sam ju pogledala. I ona je mene.

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=-c0gLBZ4CzA&list=RD0wrrUCAZbxM&index=3>

¹² Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.2

¹³ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.4

Bila je nekako čudna. Čupava. I dlakava. Nisam dugo vidjela tako dlakavo dijete. I nasmijala mi se. Zašto se smije? Sva normalna djeca urlaju kad se rode. A ona se smijala. I počela sam se smijati s njom.¹⁴

Činilo nam se zgodno da se njih dvije sretnu pri Norinom rođenju. Taj nam je njihov prvi susret pomogao u razvoju njihova odnosa jer što su se njih dvije duže poznavale, odnos je bio dublji. Bilo je potrebno stvoriti prijateljski odnos Nore i Smrti zato što se upravo na njihovom odnosu temelji ova etida i zato Smrt govori o njoj. Ostatak dramaturgije nastajao je paralelno sa radom na etidi. Bilo je dosta teško isprve napisati sve, ali ovaj konkretan početak nam je uvelike pomogao u nastavku. Znali smo u kojemu smjeru plovi ovaj brod.

5.2. Podjela uloga

Ubrzo zatim smo konačno odredili da će kolegica Antonia igrati Smrt. Ona je svojim glasovnim vještinama i nježnom interpretacijom govorila monologe Smrti u etidama prethodnoga semestra te je uvelike doprinijela pisanju monologa Smrti i lagano se već uvukla našem glavnom liku u glavu. Nora nam je bila Katarina. Ona je imala najmladolikiji izgled i također je glasovnim vještinama najviše zvučala poput djevojčice. Ona ju je igrala glumački, ali je i animirala pero koje je predstavljalo Noru. Gabrijel, Stipe i ja, za početak, nismo imali konkretne uloge sve dok nismo odredili da u priči definitivno moraju sudjelovati i roditelji. Tu smo Gabrijel i ja odmah uskočili i uloge oca i majke su pripale nama. Kasnije, kako se priča počela dublje slagati i razvijati, uvodili su se novi likovi i Gabrijel i ja smo, primjerice, dobili uloge glasova djece sa Norinog rođendana, a Stipi je pripala glumačka uloga doktora, a on je, uz to, bio i glavni animator lampica koje su nam služile za osvjetljavanje pojedinih trenutaka. Naravno, nas troje smo imali dodatne popratne tehničke i animacijske zadatke i kreiranje atmosfere dok su se Antonia i Katarina fokusirale na uloge Smrti i Nore te na kreiranju njihova odnosa, a o tome ću pisati par redaka ispod.

¹⁴ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.4

5.3. Priča o Nori

Uvod: Nakon što je Smrt ispratila Židove dalje, okrenula se iza sebe gdje ju je dočekala gvalja odnosno hrpa perja u kojoj je titralo svjetlo. Lagano, u pozadini, krenula je glazbena tema koja je označavala susrete Nore i Smrti. Bila je to pjesma *Fly on* benda *Coldplay*, ali verzija bez teksta¹⁵. Ona je izazivala osjećaj sigurnosti i odgovarala nam je za njih dvije. Da se vratim na gvaljicu. Titranje svjetla označavalo je život koji čeka oživjeti. Gvalja je počela eruptirati, životi su se počeli rađati, a jedan od života, život Nore, tog je dana trebao biti ugašen. I Smrt je došla po nju nadajući se da će samo odraditi svoj posao i krenuti dalje. Smrt je uzela pero, odnosno Noru i taman da su krenule dalje, Nora joj se nasmijala. I zbunila ju je. I pobjegla joj iz ruku. Smrt se sva pomela, nije shvatila što dalje učiniti, ali je već tada znala da će se njih dvije uskoro opet susresti. Kako je Nora ispala Smrti iz ruku, tako su Noru dočekale ruke roditelja. Njih dvoje su je lagano primili te su uz pjesmu i veselje dočekali Norine prve korake pa zatim Norine prve riječi. To je bila jedna obitelj ispunjena velikom količinom sreće i ljubavi i oni nisu znali ni za što drugo. Ali, na Norin peti rođendan, Smrt i Nora su se morale ponovno susresti.

Zaplet: Norin peti rođendan. Norina majka priprema iznenađenje Nori te ju tiho odvodi do mjesta iznenađenja. U tom razgovoru doznajemo da Nora ima svijest o životu i o financijskom stanju obitelji koje nije baš idealno, ali joj mama govori da se Nora ne brine. Također se otkriva kako je Nora nestrpljiva. Ali uskoro prestaje njihov razgovor te odjednom kreće glasna dječja glazba, šarenilo boja te ples male dječice. „Sretan rođendan Noooooaaaaa!!“ – svi su zajedno povikali te se Nora, zajedno sa svojim prijateljima, zaplesala i zaigrala. Mi, animatori, bacali smo perje u ritmu dječje pjesmice *Baby Shark*, a bacanje je simboliziralo dječju radost i ples. Uz pomoć lampice sa raznim filterima u boji dobila se atmosfera dječje šarene zabave. Ali, za Noru se ta zabava prekida jer iznenada pala u nesvijest. Zvuk glazbe dječjeg rođendana se naglo prekinuo neugodnim zvukom koji je podsjećao na zvuk aparata koji se oglasi nakon smrti osobe.¹⁶ Norin osjećaj smo pokušali napraviti pomoći strobo svjetla koje je titralo kroz perje u zraku. Na taj smo način pokušali dobiti osjećaj gubljenja kontrole i padanja u nesvijest. Par sekundi nakon, na sceni se pojavljuje Smrt koja drži Noru u ruci. I tu započinje njihov razgovor. I ponovno kreće njihova glazbena tema.

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=L6tWEnnVNH4>

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=rHTInEcgLn0>

Nora: Poznajem te. Jesi ti došla na moj rođendan?

Smrt: Ne.

Nora: Nego?

Smrt: Moraš ići sa mnom.

Nora: Gdje?

Smrt: Dalje.

Nora: Ne želim.

Smrt: Moraš.

Nora: Samo ako me uhvatiš.¹⁷

Smrt je tražila Noru punih 11 dana. Nora je svojom zaigranošću natjerala Smrt da se igraju skrivača. Njih dvije su se, među perjem, međusobno tražile dok smo na sceni vidjeli zaigranost dvije glumice. To smo stanje nazvali komom.

Vrhunac: Bolnica. Nora je u komi. Dijagnosticirana joj je akutna limfoblastična leukemija. Terapije su morale započeti istoga trena. Nora/Pero je stavljena u akvarij pun vode. Kako bi se pojačala situacija, u pozadini smo pustili zvuk armenskog duduka odnosno pjesmu *Yegisha Manukyana* pod nazivom *Where is she*, a pjesma je izazivala istovremeno osjećaje nesigurnosti, straha i iščekivanja pomiješanim sa tugom dok je na trenutke zvučala poput plača i jecanja. Svirala je tijekom cijele sekvence sa akvarijem.¹⁸

Nora/Glumica je držala akvarij. Roditelji su bili sa strane. Govorili su joj riječi podrške. Dolaskom doktora, Norini roditelji odlaze iz prostorije. Terapije započinju. U akvarij sa vodom, pomoću injekcija, ubrizgavali smo tinte u bojama koje su označavale razne vrste terapija potrebne za liječenje bolesti. Prva, najlakša boja, bila je bijela. Tu se pero još uvijek vidjelo. Onda su se doktor i roditelji izmjenjivali. Nori je bilo teško, ali i dalje je bila uporna. Roditelji su joj pozitivno podupirali. Krenuo je drugi val terapija. Roditelji odlaze. Dolazi

¹⁷ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.7

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=KBpxWmidQMI>

doktor i plavu i žutu tintu ubrizgava u vodu. Nora/Pero postaje jedna vidljiva. Nori/Glumici se počinju tresti ruke. Težina ove terapije je teža. Od boli, voda iz akvarija se kreće prosipati po podu. Doktor odlazi i roditelji opet dolaze. Puno je teže, bol je neobjašnjiva, ali nagovaraju Noru da ne smije odustati i da mora nastaviti dalje. Nora se požalila na bol, ali je skupila snagu za sljedeću terapiju. Roditelji odlaze, doktor ulazi. U špricama se nalaze crvena, zelena i crna tinta i tu se Nora/Pero više nije vidjela. Bol je postala prejaka. Nora/Glumica je počela tresti ruke i voda je konstantno pljuskala sa strane. Krenulo je ubrzano disanje i jauci, a roditelji su, u boli i plaču, došli pomoći Nori držati akvarij u nadi da će joj umanjiti bol. Ali bol nije prestajala, postajala je sve jača i Nora to nije mogla izdržati. Ponovno je pala u jaku komu. Nalazi su bili jako loši. Terapije su trajale punih devet mjeseci i Nora se hrabro borila, a tom joj je trenutku Smrt odlučila olakšati bol. Između njih dolazi Smrt i vadi pero iz akvarija. Na sceni sada vidimo roditelje koji drže zaprljan akvarij, Noru koja je kleknula na koljena ispod njih te Smrt koja se pojavljuje sa fenom i češljem te počinje sušiti Noru. Ova scena je prikazivala olakšanje Norine boli kroz sušenje pera. Na kraju je Nora bila suha i počešljana. Duševna i fizička bol su prestale. Tu su njih dvije već postale prave prijateljice. U tom trenutku je ponovno započela njihova glazbena tema.

Preokret:

Nora: Hvala ti. Više me ne boli.

Smrt: Znam. Jesi sada spremna ići sa mnom?

Nora: Ja jesam. Ali oni ne. Oprosti, morat ću ti opet pobjeći.

Smrt: Znam.¹⁹

Nora ni ovoga puta nije otišla. Ona je bila spremna, ali njezini roditelji nisu. Morala se oprostiti sa njima. Njihova glazbena tema se prekinula spomenutim neugodnim zvukom koji zvuči poput zvuka bolničkog aparata, a nakon njega započela je vedrija pjesma koja daje osjećaj nade i sigurnosti. Bila je to pjesma benda *The Cinematic Orchestra* pod nazivom *To build a home* također instrumental verzija. ²⁰Nakon kemoterapija, Nora se probudila iz kome i velikim čudom nalazi su joj postali bolji. Nakon nekog vremena, puštena je kući. Kod kuće

¹⁹ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str.9

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=6PJ0Oxjc1v4>

je došlo vrijeme za šišanje. Kemoterapije su učinile svoje i kosa je jako oslabila. Nora se morala ošišati na ćelavo. Na sceni sada vidimo Noru, oca i mamu koja škarama šiša Noru. Usput, oni razgovaraju o Norinoj simpatiji, o Nikoli. Usporedo s tim, počinje padati snijeg (animator baca malo perje po njima). Ovo je prvi snijeg koji je Nora ikada vidjela i izrazila je želju da skupa izađu van. Mama se nećkala, bojala se da to neće goditi Nori, ali tata je shvatio da je ovo vjerojatno prvi i jedini Norin snijeg i svi su skupa izašli van na igru. Tu su se njih troje zaigrali kao nikad. Mama i Nora su potopile tatu u snijeg (perje) i svi su se međusobno grudali (perjem). Kada su se izmorili, legli su na snijeg(perje) i skupa su pravili anđele. Simbolično.

Rasplet: U posljednjoj sceni, na plaži, roditelji i Nora sjede i gledaju ptice.

Nora: Spremna sam

Mama: Za što?

Nora: Za let.²¹

U tom trenutku, roditelji su se pomirili sa činjenicom da Nora odlazi. Na sceni vidimo izmjenu roditelja i Smrti. Nora umire. Smrt dolazi posljednji put. Nora se nasmiješila Smrti dok je njezino mrtvo tijelo bilo u rukama roditelja. U tom trenutku su njih dvije zaplesale njihov posljednji ples (glumice su se vrtjele u krug, a animatori su puhali perje po njima). Perje je simboliziralo ptice, a Nora/Pero/Glumica je zajedno s tim pticama nestala.

Kraj:

Smrt:

Meni je u tom trenutku sigurno bilo teže nego njoj. Jer znam što slijedi. Najgora od svih usamljenosti. Ona koja dolazi vezanjem.

Ne mogu govoriti o onome što je bilo nakon. Nakon smrti moj posao je gotov. Jer ko što sam spomenula ja sam samo most. O nakon, govore oni koji ostaju.

²¹ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str. 10

TATA: Danas pada kiša. Ne pada onako jako s vjetrom. Već baš nekako blago, toplo, plačno. Jako smo iscrpljeni zadnjih dana i sinoć smo pokušali odspavati da skupimo snage za danas, ali nije išlo. Ipak smo se morali vratiti u bolnicu i biti pored nje jer kad je gledamo, tek onda odmaramo i tek smo tada smireni. Znali smo da je ovo dan za opraštanje od naše male lavice i htjeli smo biti što duže s njom. U životu sam premalo plakao, a danas sam isplakao sav onaj dug u suzama iz prošlosti.

Otišao je hrabri mamin i tatin lav i pridružio se svom čoporu malih lavova koji su otišli prije nje. Otišla je među svoje male prijatelje ćelavih glavica i tužnih umornih očiju. Nadamo se u jedan bolji i sretniji svijet. Išla se igrati sa Ivanom, Nikolom, Katjom, Garackim i svima koji su otišli prije nje. Spavaj mali, umorni, strašni lave. Našla si svoju mirnu luku. Vole te tvoji mama i tata.²²

5.4. Završetak ispita

Nakon pisma, počinje pjesma *Happiness does not wait* glazbenika *Olafura Arnaldsa*.²³ Ona nas je vratila nazad na Smrt. Izazivala je olakšanja. Smrt je napokon izrekla ono što je htjela. U tom se trenutku ponovno odlučila obratiti publici:

Smrt:

Rekla sam. Umrijet ćete. Ali želim da zapamtite jedno. U tom trenutku nećete biti sami. Ja ću stajati iznad vas. Neprimjetno. Vaše duše će biti u mom naručju. Nježno ću vas odnijeti dalje. A sad je vrijeme da krenemo, ja opet u smrt, a vi dalje kroz život. Ko od nas ide bolje, to nitko ne zna.²⁴

Smrt odlazi iz prostorije, svjetla se gase. Kraj.

²² Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str. 11 i 12 (pisano iz uzora na pismo koje je napisao Norin otac) <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/196710/norin-otac-napokon-je-slobodna-mama-otila-je-tamo-gdje-je-nista-ne-boli-gdje-je-nitko-ne-bode-i-gdje-nema-ni-gljivica>

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=0BdfH0CAKK4>

²⁴ Iz rukopisa autorskog dramskog teksta *Smrt ili o životu*, str. 12

6. MOJE LUTKARSKO I GLUMAČKO OSTVARENJE

Tijekom ovoga ispita, a i prethodnoga semestra, igrala sam razne uloge, a ponekad uskakala i u tuđe u slučaju da je netko bio odsutan. Prošloga semestra, u etidi *Kuhala*, igrala sam čak i Smrt koja stoji iznad njihovih mrtvih tijela, ali je naravno taj dio preuzela kolegica Antonia. U ovom ispitu, na početku, animirala sam glasove duša iz teglica u etidi *Teglice*. Taj žamor je morao biti određen, a suptilan odnosno žamor se sastojao od konkretnih rečenica iz života nekih ljudi i nije se mogao izgovarati bilo kako. Sa posebnom pažnjom sam izabrala situacije iz života i onda sam ih pokušala izgovarati što prirodnije, da ne budu napadne i umjetne. Nakon toga, kada je Smrt usisala dim/duše iz teglica i krenula ih ispuštati iz dlanova, moj zadatak je bio da pušem dim cigarete kroz cijevi koje je Smrt/Glumica imala zalijepljene na sebi.

Dalje, u etidi *Kuhala*, kada sam animirala kuhala kao Židove koje hodaju u liniji, naišla sam na prepreku. Kao što sam ukratko gore navela, kuhala se nisu mogla animirati kao predmeti u kojima obično mi lutkari pronađemo glavu, oči, noge i ruke i na taj ih način oživimo. Ova vrsta animacije bila je pasivnija. Kuhalo je bilo simbol Židova i iz tog razloga ono nije zahtijevalo nikakvo disanje niti poglede očima. Bilo ih je dovoljno „gurati“ sa lijeva na desno, a to je „guranje“ označavalo njihov hod u liniji. Ali, naravno, to „guranje“ također nije bilo samo to. Mi, kao animatori, smo sebe nazvali „pomoćnicima Smrti“.

Lutka iz svog animatora, kao vlastite protege, treba izabrati/izmamiti onaj jedan jedini (višekratno ponovljiv) karakteristični pokret koji je kao scensko biće omogućuje i ostvaruje. U tom smislu lutki je, bez obzira na tip, dovoljan taj jedan pokret da se ona ostvari u totalitetu (svoga) scenskog znaka.²⁵

Naš je zadatak bio poslati Židove u naručje Smrti. Sa svakim smo se kuhalom/Židovom misaono povezali. Ja sam, preuzimajući kuhala i šaljući ih sljedećem animatoru u ruke, svakom posebno slala misli poput: „Ne boj se! Ovo će te riješiti muke! Ideš u bolje ruke!“. Na sceni je sve vidljivo i zato je važno konstantno biti prisutan i ne ispadati iz koncentracije.

²⁵ Luko Paljetak, *Lutke za kazalište i dušu*, Zagreb, 2007., str.57

Upravo zbog takvog misaonog procesa, moji pokreti su bili nježni i brižni. Odnosila sam se prema njima kao prema staklenoj menažeriji.

Odnos glumac – lutka je po mnogo čemu jedinstven. Na prvi pogled bi se reklo da glumac pokreće lutku rukama. Međutim, to je samo delimično tačno. Ono što zaista pokreće lutku je energija. Snaga emocije i talenta. Ideal svakog lutkara je da lutku pokrene bez dodira, samo čistom energijom. Kao što je Orfej pokretao kamenje.²⁶

Na kraju etide, kada su kuhala prokuhala, ja sam se pojavila u parnom paravanu kao sjena Smrti koja stoji iznad duša Židova. Tu sam raširenim rukama obuhvatila sva kuhala/duše i zajedno smo, gašenjem svjetla, nestali u zraku.

U etidi o Nori moja je glavna uloga bila uloga Norine majke. Ovdje sam morala koristiti razne glumačke alate kako bi majku iznijela na što bolji način. Prije svega, mi se nismo pretjerano bavili njezinim karakterom zato što je u svakoj situaciji Nora bila važnija, ali to svakako nije utjecalo na moj pristup i ozbiljno sam shvatila zadatak. Moram priznati da mi je osoba iz obitelji, koja je prošla sličnu situaciju, poslužila kao primjer. U svakoj lošoj situaciji majka pred djetetom ne puca nego ostaje hrabra i jaka. To mi je bilo zrno lika iz kojega sam sve započinjala i kojemu sam se uvijek vratila.

Na samom početku etide, kada se Nora rodila, primila sam ju u ruke i pokušala sam iznijeti majčinu sreću prvog primanja djeteta u ruke – to je vrlo subjektivno i kod svakoga je različito pa je to važno točno odigrati. S obzirom da nisam rodila, ne znam kakva je to mješavina emocija, ali moja majčina sreća rezultirala je nježnom ljubavi i toplinom. Zajedno sa kolegom Gabrijelom, koji je igrao oca, iz improvizacijskih vježbi smo odredili tekst. Bilo je važno da te rečenice budu naše, iskrene i puno smo puta ponavljali i iznova mijenjali rečenice. U takvim situacijama je partner iznimno važan. Ako je jedan od nas bio manje koncentriran ili raspoložen, to se jako zrcalilo na situaciju koju igramo. Nije nam bilo lako, ali smo uspjeli. Kasnije, u situaciji Norinog rođendana, majka je pokazala zaigranost i uzbuđenje zbog Norinog rođendanskog iznenađenja. Bila je sretna zbog nje. Ali, pokazala je i karakter odvažnosti kada je Nori rekla da se ne mora brinuti za njihovo financijsko stanje. Kada je Nora završila u bolnici, brzo sam se morala prebaciti iz emocije sreće u situaciju

²⁶ Vesna Ždrnja, Čovek se igra boga, u: Radoslav Lazić, Svetsko lutkarstvo, Beograd, 2004., str. 319

saznanja da vam je vlastito dijete teško bolesno. U prvoj situaciji s akvarijem tj. u terapijama, odlučila sam pokazati hrabrost i pozitivu. Naravno da je ta hrabrost bila pomiješana sa strahom i boli, ali zbog djece se majke uvijek pokazuju puno hrabrije. Djeca sve vide i daleko od toga da oni ne primjećuju majčinu bol i tugu, ali pozitivnim stavom ih se ohrabruje i olakšava im se problem. U drugoj terapiji, kada je Nora oslabila, pokušala sam djevojčicu još više ohrabriti kako bi izdržala kemoterapiju. I Nori i majci je postalo puno teže, majka je već polako bila na rubu, ali je bilo nužno nastaviti dalje. Treća situacija je dovela do pucanja. Nora više nije mogla izdržati, majka se svim silama trudila Noru podignuti i objasniti joj da se terapija mora izdržati kako bi ozdravila i kako bi se opet mogla igrati sa svojim prijateljima. Nora je pretrpjela prevelike boli i nije mogla izdržati. Pala je u komu. Tu se majka slomila. Naša situacija je izgledala ovako: Nora/Glumica je ostavila akvarij roditeljima da ga drže, a ona je, kako sam gore opisala, sjedila ispod njih sa Smrcu. Roditelji su držali akvarij sa djetetom u komi. U toj situaciji smo i mi mogli osjetiti težinu akvarija odnosno bol i patnju djevojčice. Psihički i fizički. U toj situaciji sam osjetila da bi majka mogla plakati i, da budem iskrena, zaista me privatno pogodila situacija koju smo igrali. Držeći akvarij zajedno sa ocem i pogledavajući se međusobno, majka je plakala uz tijelo djeteta i molila se za bolje sutra. U trenutcima sam igrala nesvjesnost pomiješanu sa tugom.

Nakon te scene, uslijedila je scena šišanja Nore na ćelavo. U ovoj situaciji je majka pokušavala biti što pozitivnija i tu je govorila Nori kako joj je Nikola, njezina simpatija, napisao pismo podrške. Odmićući se od situacije koja se događa i mijenjanjem teme, majka pokušava olakšati situaciju. Govori Nori kako će Nikola „past na guzicu“ kada ju vidi sa novom frizurom. Ne moram opet ponavljati kako se i u ovoj situaciji majci miješaju emocije iz hrabrosti u strah preko boli i tuge, a sve to u nesvjesnosti o cjelokupnoj situaciji. Kada je počeo padati prvi snijeg i kada je Nora htjela izaći van, majka se našla u situaciji u kojoj želi da se Nora igra na svom prvom snijegu, ali ne želi da ju slučajno uhvati prehlada ili gripa koja bi joj mogla pogoršati stanje. Opet se pojavljuju strah i nesigurnost pomiješani sa zabrinutošću i željom za Norinom srećom i igrom. Na kraju, na inicijativu oca, majka je popustila i svi troje su uživali prekrasan snježni dan uz grudanje i pravljenje anđela. Svi su se razigrali i opustili da su na trenutak zaboravili na svu situaciju. Ali majci se pri kraju njihove igre raspalo srce jer je u tom trenutku zaista postala svjesna mogućeg i vjerojatnog Norinog odlaska na drugi svijet. Preko igre na snijegu došli su do sjedenja na plaži uz more. Norino se stanje pogoršalo, predviđanja doktora su bila loša, ali oni su još uvijek imali pozitivno uvjerenje. Kada je Nora izjavila da želi letjeti sa pticama, majka i otac su međusobnim

pogledom znali što slijedi. Nora je ubrzo potom zaklopila svoje oči i predala se Smrti. Ova uloga mi je bila izazovna i teška. Igrati situaciju koju u potpunosti ne razumijem nije lako, ali kao glumica sam iskoristila maštu i pokušala sam, u dogovoru sa kolegama, ovu ulogu iznijeti što čišće i točnije.

U ovo etidi, uz glumačku ulogu majke, imala sam i lutkarskih/animacijskih i tehničkih zadataka. U početnoj situaciji etide kada se gvalja sa perjem upali, animirala sam perje koje je eruptiralo i iz kojega se rodila Nora. Sama riječ „erupcija“ sama po sebi govori o kvaliteti što znači da sam perje animirala izbacivanjem, izbijanjem perja iz gvalje od laganijeg prema jačem intenzitetu. Dalje, kada je Nora imala rođendan i kada su joj prijatelji napravili iznenađenje, moj zadatak je bio animacija perja kao znaka dječjeg plesa i igre. Uz šarena svjetla i glazbu, animirali smo perje bacanjem šake pune perja na ritam pjesme. I taj ples je u jednoj situaciji gradirao i prešao u dječju nevinu agresivnost što znači da perje više nismo bacali u ritmu nego potpuno van ritma, što jače i snažnije. Uz animaciju perja smo glasovno igrali djecu sa rođendana i moram priznati da mi je ta situacija bila najdraža za igrati. Na kraju sam još imala zadatak raspuhivati perje oko Smrti i Nore, a perje je predstavljalo ptice, vjetar i vrlog života u kojemu se Nora izgubi.

7. ANSAMBL I IGRA

4.3. Pozornica ne smije biti stroj za izvođenje igre. Ona sama mora biti igra.²⁷

Za mene je ansambl jedan od najvažnijih karakteristika u predstavi. Dobra partnerska igra olakšava i poboljšava svaku situaciju. U našem slučaju, mi smo zaista imali sreće. Međusobna podrška, davanje i slušanje savjeta jedni od drugih te vodstvo mentorica pomoglo nam je u stvaranju zajedničke igre. Naša ljubav, usredotočenost i želja za što boljim prikazivanjem priče nas je ujedinila i moram priznati da sam ponosna na naš uspjeh. Ukratko, reći ću par riječi o svakom glumcu/lutkaru koji je pridonio ovom radu.

²⁷ Luko Paljetak, *Lutke za kazalište i dušu*, 2007., Zagreb, str. 48

Vodeća uloga, *Antonia Mrkonjić*, zaista je uložila svaki atom sebe, svoje duše i unutarnjeg svijeta za ostvarenje ovoga projekta. Njezina pametna glava držala je uzde pisane dramaturgije od trenutka kada ju je počela igrati. Svojom toplinom i jakom energijom privlačila je pažnju gledatelja i vrlo hrabro i odraslo je vodila cijelu predstavu. Zadatak joj nije bio lagan, osobito zato što se sastojao od snimanja njezinih monologa koji su, preko snimke, morali zvučati milo, prirodno, nježno, ne previše patetično, a ipak skladno, zanimljivo i jasno. Mislim da, kroz sljedeća igranja, njezina uloga može još puno narasti, ali i ovako definitivno zaslužuje posebnu pažnju i zahvale.

Katarina Šestić, naša Nora – po tome ju pamtimo. Katarina se uhvatila u koštac glumačko/lutkarske uloge Nore i zaslužuje biti iznimno pohvaljena. Izgledom i glasom, ona je najneviniji član našega ansambla zato joj je i pripala ova uloga. Iznijela ju je razigrano, zabavno, svjesno i odlučno, dok je u dijelu s akvarijem pokazala koliko je velika i ozbiljna glumica. Svaka rečenica, svaki glas i svaki korak bio je ispunjen koncentriranim i pažljivim odabirom glumačkih i lutkarskih sredstava, svaka igrana situacija je bila čista i jasna te nadasve inspirirajuća. Uz Noru je imala i animaciju kuhala koje je, zajedno sa nama ostalima, napravila jako lijepo i nemam nijednu primjedbu. Uz glumačke i lutkarske zadatke, Katarina je na sebe preuzela veliki dio produkcijskog dijela te je svaki poziv sa mentoricama i ostalim pomagačima ona, umjesto nas, vodila i rješavala.

Gabrijel Perić, moj većinski parter ovoga ispita, uspješno je popratio svaku navedenu situaciju i zajedno sa mnom i ostalim ansamblom, uvelike pridonio ostvarivanju ovoga ispita. Kao partneri u ulogama majke i oca smo se dosta tražili i puno smo vremena proveli skupa što je pozitivno rezultiralo i nije mi žao nijedne učinjene pogreške. U animaciji perja i kuhala je također bio smiren, koncentriran i profesionalan.

Stipe Gugić, naš novi član klase, potpuno se prilagodio našoj energiji i najviše je bio zaslužan za suptilnost i nježnost kolektivne igre. On ima senzore za osjećaj situacije i u dosta slučajeva je preuzeo odgovornost na sebe i poveo je ekipu u rad. Animacija perja i kuhala je bila besprijeekorna i profesionalna, a i uloga glavnog tehničara nije prošla nezapaženo. Ponudio je mnogo tehničkih rješenja koje smo sproveli. Najviše je zaslužan za dio s akvarijem u kojemu je posebno i pažljivo, u ulozi doktora, ubrizgivao boje u vodu. Njegova suptilna i prirodna energija obuzela je sve nas.

8. ZAKLJUČAK

Ponos. To sam prvo osjetila nakon završetka ovoga procesa. Bio je ovo jedan od težih procesa prvenstveno jer smo se uhvatili u koštac s autorskim projektom i pisanjem vlastitog dramskog teksta. Naravno, uz pomoć spomenute Zusakove *Kradljivice knjiga* i pregledavajući razne materijale, bili smo inspirirani odigrati ovaj potez, a sve to nam je potaknulo rad mašte i kreativnosti. Ono na čemu sam najviše zahvalna je moja ekipa, moj ansambl koji se u svakoj stresnoj situaciji držao skupa. Sve probleme smo rješavali zajednički i nitko nije izazivao paniku u situacijama gdje smo zaglibili. Kad kažem ekipa mislim i na mentorice koje su nas hrabro vodile i ispravljale sve naše krive Drine. S druge strane, ovaj rad me puno naučio o životnim situacijama. Prekopali smo razne teme, emocije i osjećaje i cijeli ovaj rad mi je pomogao da shvatim koliko čovjek treba biti zahvalan svaki dan kada otvori svoja dva oka. Nikad ne znamo što nas čeka, možda je i naš kraj blizu, ali upravo zbog toga trebamo živjeti svaki dan kao da je posljednji. Moram pokušati upaliti svjetlo svaki put kada je mrak. Ili moramo potražiti kraj tunela.

Drago mi je da smo na kraju izabrali ovu temu zato što se o njoj dosta sramežljivo govori, a potrebno je pokazati ljudima da ćemo svi kad-tad umrijeti i da to jednostavno moramo prihvatiti. Mi smo pričali priču iz perspektive Smrti kako bi predočili ljudima da ona zapravo ne boli. Smatram da smo uspjeli. Nismo bili svjesni uspjeha sve dok publika nije pogledala naš ispit.

Na ovom ispitu sam pokušala primijeniti sve stečeno znanje koje sam primila od akademije. Naravno, nešto više nešto manje, ali zapravo želim reći da me UAOS odnosno odnedavno Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, kroz osnovnu zadaću obrazovanja umjetnika glumaca i lutkara, više obrazovala kao čovjeka svjesnog života koji je spreman reagirati u svim iskustvima. Velika hvala.

Happiness can be found even in the darkest of times if one only remembers to turn on the light.²⁸

²⁸ Citat lika Albusa Dumbledorea iz filma Harry Potter i zatočenik Azkabana

9. LITERATURA

Iz rukopisa autorskog dramskog teksta, Smrt ili o životu

Jurkowski, Henryk (2005.), Povijest europskoga lutkarstva, I. dio, Od začetaka do kraja 19. stoljeća, Zagreb: MČUK

Jurkowski, Henryk (2007.), Povijest europskoga lutkarstva, II. dio, Dvadeseto stoljeće, Zagreb: MČUK

Luko Paljetak (2007.), Lutke za kazalište i dušu, Zagreb, MČUK

Henrik Jurkowski (2006.), Metamorfoze pozorišta lutaka u XX veku, Subotica, Otvoreni univerzitet, Subotica; Međunarodni festival pozorišta za decu „Pionir“ Subotica

Lazić, Radoslav (2004.), Svetsko lutkarstvo, Beograd: Foto Futura i autor

Stanislavski, Konstantin Sergejević (1989.), Rad glumca na sebi, Prvi dio, Zagreb: Omladinski kulturni centar

INTERNET:

<https://www.bibliovca.com/2014/02/12/kradljivica-knjiga-by-markus-zusak-recenzija/> - dan posjeta: 8.8.2019.

<https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/196710/norin-otac-napokon-je-slobodna-mama-otisla-je-tamo-gdje-je-nista-ne-boli-gdje-je-nitko-ne-bode-i-gdje-nema-ni-gljivica> - očevo pismo Nori – dan posjeta: 18.8.2019.

10.SAŽETAK

Predstava *Smrt ili o životu* ispit je studenata Gabrijela Perića, Stipe Gugića, Antonie Mrkonjić, Katarine Šestić i Josipe Oršolić i praizvedena je na otvorenju 9. međunarodne lutkarske revije, Lutkokaza, u Osijeku 19.3.2019.godine u prostoriji broj 13 na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. Riječ je o autorskom projektu studenata nastalog pod mentorstvom izv.prof.dr.art. Maje Lučić Vuković i doc.art. Tamare Kučinović koji govori o smrti, ali iz perspektive lika Smrti. Predstava je nastala iz potrebe osvješćivanja ljepote života i prolaznog vremena koje čovjek posjeduje, a toga postane svjestan tek u trenutku vlastite smrti koja je nerazdvojni dio ljudskog života. Naša Smrt, kroz situacije u kojima se nalazila, pokušava reći ljudima kako ona nije nikakvo zlo, nije kriva za oduzimanje života i ne uzima ljude k sebi. Ona je zapravo trenutak. Most. Prijelaz. Uzme duše i pusti ih dalje. Također, govori o situacijama koje su nju najviše promijenile i iz kojih je i ona nešto naučila. Stoga, ako želite znati nešto više

Ključne riječi: smrt, život, vrijeme, trenutak, duša, animacija, igra, gluma, lutkarstvo

11.SUMMARY

The play *Death, or About Life*, a master's thesis project, is being performed by students Gabrijel Perić, Stipe Gugić, Antonia Mrkonjić, Katarina Šestić and Josipa Oršolić. The play premiered during the 9th International Puppet Festival *Lutkokaz* in Osijek on 19th March, 2019. It was held at the Academy of Arts and Culture in Osijek in the room 13. The piece is an original project created by students under the mentorship of Associate Professor Maja Lučić Vuković and Assistant Profesor Tamara Kučinović. It is about death, but from the perspective of the character of Death. The play arose out of the need to become more aware of the beauty of life and the passing of time that man has and usually become aware of that at the moment of his death which is an unavoidable part of human life. Our Death, through situations she has been in, has told people that she is not evil, she is not guilty for taking people's lives and does not take people for herself. She is actually a moment in time. The bridge. Transition. Moreover, she talks about situations which changed her the most and from which she has learned something. Therefore, if you want to know more...

Keywords: death, life, time, moment, soul, animation, play, acting, puppetry

12. ŽIVOTOPIS

Josipa Oršolić je rođena sam 19. prosinca 1995. godine u gradu Mannheimu u Njemačkoj. Inače dolazi iz Tolise, sela pokraj Orašja u BiH, ali se preselila u Osijek. Završila je preddiplomski studij glume i lutkarstva na Umjetničkoj akademiji u Osijeku, a sada je trenutno na diplomskom studiju istoga smjera i iste zgrade, samo drugačijega naziva: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. Trenutno igra u predstavama *Boeing, Boeing* i *Pepeljuga* Gradskog kazališta Joza Ivakić Vinkovci, u lutkarskoj predstavi *Mjesto za dvoje* Gradskoga kazališta Požega koja je gostovala na festivalima *Lutkokaz* i *SLUK* te uličnim predstavama *Summit 2.0.* i *Dzieci rewlucji* teatra Osmoga dana iz grada Poznana u Poljskoj. Nedavno je dobila ulogu u predstavi *Šetači pasa* Kazališta Tragači koja se radi u CeKaTe-u u Zagrebu. Od desete godine pleše folklorne plesove, a tijekom akademije je naučila tango, salsu, engleski valcer, bečki valcer i polonezu. Također, dvije godine se bavi plesom na šipci, a godinu dana plesom na svili te ima smeđi pojas u karateu. Svira klavir i jako voli pjevati. Pripada grupi soprana. Ima položeni vozački ispit te govori engleski (B2) i njemački jezik (A2).